

PERTTI RANNIKKO

Itä-Suomen yliopisto, historia- ja maantieteiden laitos

Uusliberalismi kylässä

KIRJAESITTELYSSÄ:

Sami Moisio 2012. Valtio, alue, politiikka.
Vastapaino, Tampere. 357 s.

Kaisu Kumpulainen 2012. Kylätoiminta ja
aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylän
yliopisto, Jyväskylä. 165 s.

Uusliberaalien oppien saama valta-asema Suomessa tuntuu kummalliselta. Vaikka uusliberalismin käsitettä käytetään lähinnä vain kriittisessä merkityksessä, ovat kaikki puolueet ja monet kansalaisaktivistit olleet sitä edistämässä – jotkut tietoisesti, useimmat tiedostamattaan. Kaksi vuonna 2012 julkaistua väitöskirjaa kuvaa havainnollisesti, miten uusliberaaleja ideoita on omaksuttu suomalaisessa aluepolitiikassa ja maaseudun kehittämisessä. Sami Moisio analysoi yleisemmällä tasolla aluepolitiikan ideologista muutosta ja Kaisu Kumpulainen paikallistasolla aktiivisen kylän tuottamista. Molempia väitöskirjoja yhdistää havainto siitä, miten kansalaisuus määrittäytyy yhä enemmän oikeuksien sijaan velvollisuuksien kautta. Yksilöiden, yhteisöjen ja alueiden odotetaan ottavan itse entistä enemmän vastuuta eikä esittävän vaatimuksia valtiolle.

1990-luvun talouslaman jälkeen alettiin Suomea avata kilpailulle, valtionomaisuutta yksityistää ja tehtäviä siirtää valtiolta ja kunnilta yksityiselle ja kolmannelle sektorille. Vallitsevaksi tullut ajattelu piti valtiollista holhousta taantumuksen merkinä ja vaati julkisen sektorin keventämistä. Yhteiskuntapolitiikassa siirryttiin hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon. Hyvinvointivaltion rakentamisessa keskeinen eheytyksen politiikka rapautui ja kaikissa

asioissa alettiin korostaa kilpailukykyä. Hyvä ja merkityksellinen elämä alettiin hahmottaa lisääntyneenä yksilöllisyytenä, kansainvälistymisenä ja kilpailuna.

Perinteistä luopumisen politiikka omaksuttiin myös alueellisessa kehittämisessä: hyvinvointia tärkeämmäksi tavoitteeksi tuli kilpailukykyisyys. Markkinavoimia vastaan ei haluttu asettua vaan vahvistaa vahvuuksia, ennen muuta suurimpia kaupunkiseutuja, joita alettiin pitää osaamisen ja luovuuden kehtoina. Syrjäisten ja heikkojen alueiden tukemisen katsottiin hidastavan muun talouden kasvua ja olevan rasite kansantaloudelle.

Sami Moisio jakaa kilpailuvaltion kehittymisen kahteen vaiheeseen. 1990-luvulla Suomen kansallinen kehittämisstrategia rakennettiin tiedon, innovaatioiden ja uusien teknologioiden varaan. Tätä kilpailukykyisen EU-Suomen rakentamista seurasi tämän vuosituhannen puolella globaalikapitalismiin soveltuvan valtion rakentaminen. Uuden strategian siemeniä Moisio löytää kaikkien viime vuosien päähallituspuolueen ohjelmista. Tätä kehkeytymässä olevaa Suomea hän kutsuu metropolivaltioksi. Sen pääasialliset kehittämisalueet ovat Helsingin metropolialue ja siihen kytkeytyvät Turun, Tampereen ja Lahden seudulle ulottuvat kehityskäytävät sekä Oulun ympärille rakentunut Pohjois-Suomen suurkaupunkikeskus.

Tulevan Suomen menestyvien kaupunkikeskusten määrästä on eri yhteyksissä viime aikoina keskusteltu ja usein on päädytty 5–7 paikkeille. Vuonna 2009 julkaistussa valtioneuvoston kaupunkipolitiikan periaatepäätöksessä määritettiin ensi kertaa Suomen ”suuren kaupungit”, joiden katsottiin tai

toivottiin menestyvän kansainvälisessä kilpailussa. Listassa on seitsemän kaupunkia: Helsingin metropolialue, Turku, Tampere, Lahti, Oulu, Jyväskylä ja Kuopio. Listalta ei löydy Joensuuta, Lappeenrantaa, Rovaniemeä tai Vaasaa, sillä maakuntakeskusten Suomi kuuluu metropolivaltiossa menneisyyteen.

Sami Moisio kutsuu globalisaatioon sopeutumista koskevaa keskustelua kilpailukykyhysteriaksi. Siinä kilpailukykyyn käsite liitetään entistä voimakkaammin kansaan, valtioon, alueisiin ja yksittäisiin paikkoihin. ”Muutoskyvystä” on tullut yhteiskunnan keskeisin hyve ja vaatimus, joka ulottuu yhteiskunnallista rakenteista yksittäisiin paikkakuntiin ja ihmisiin. Kun hyvinvointivaltiossa arvostettiin lojalialta kansalaista, arvostetaan kilpailuvaltiossa kansalaista, joka kestää jatkuvaa muutosta sitkeästi ja masentumatta. Hyödyllinen kansalainen on nykyvaatimusten mukaan luova ja kansainvälinen osaja.

Muutoskyky on keskeinen vaatimus myös paikallisessa kehittämisessä, kuten Kaisu Kumpulaisen menestyviä kyliä koskeva tutkimus osoittaa. Kylätoiminnasta ei ole puhuttu enää vuosikausiin protesti- ja vaihtoehtoliikkeenä, vaan se on sulautettu osaksi eurooppalaista ja kansallista maaseutupolitiikkaa. Kyläyhdistysten odotetaan ottavan entistä enemmän vastuuta palvelutuotannosta, elinkeinojen kehittämisestä ja kulttuuriympäristöstä. Kylistä pyritään rakentamaan uusliberalistisia paikallisyhteisöjä, jossa vanhat traditiot, kuten talkooperinne, kietoutuvat kehittämisstrategioihin, yrittäjyyteen ja tuotteistamiseen.

EU-jäsenyyteen liittyvien uusien rahoituskanavien avulla kyläyhdistykset saatiin omaksumaan uusia käytäntöjä ja toimintatapoja. Suomen maaseudulle ponkaistiin hetkessä tuhansia projekteja, joissa kehitettiin maaseutumatkailua tai yritysten verkottumista, kunnostettiin kylätaloja tai järjestettiin kulttuuritilaisuuksia.

Kaisu Kumpulainen on tutkinut kylien aktiivisuutta kolmessa keskisuomalaisessa kylässä, jotka ovat voittaneet maakunnallisen Vuoden Kylä -kilpailun. Tutkimus on opettavaista luettavaa meille entisille kyläaktiiveille, jotka lähdimme innolla mukaan uusiin kehittämisohjelmiin. Kuten Kumpulainen osoittaa, toimintaamme voidaan pitää paitsi omien pyrkimystemme toteuttamisena myös ulkopuolelta asetettujen tavoittei-

den levittämisenä.

Projektiyhteiskunnan voimistuminen nivoutui läheisesti uusliberaaleihin pyrkimyksiin siirtää vastuuta ja julkiselta sektorilta yksilöille ja yhteisöille itselleen. Samalla kun me kehitimme kyliämme, me myös siirsimme paikallistasolle näitä ylhäältä annettuja arvoja ja asenteita. Kun juhlimme omaa onnistumistamme, me helposti levitimme ajatusta, että joidenkin kylien menestymättömyys on niiden oman saamattomuuden syytä. Passiivisuuden taustalla olivat kuitenkin yleensä isommat rakenteelliset tekijät. Syrjäkyliin ei esimerkiksi löydy samalla tavalla kuin kasvukeskusten lähialueille uusia aktiivisia asukkaita, joilla on työkokemuksensa puolesta hyvät valmiudet hanke- ja ohjelmatyöhön.

Kumpulaisen aktiivisten kylien analyysistä on opittavaa myös kaupungeissa toimiville kolmannen sektorin toimijoille. Samalla tavalla kuin kyläyhdistykset myös ne on pyritty sulauttamaan osaksi uusliberaalia kehitystä. Kyläaktiivien haastattelut antavat kuitenkin viitteitä siitä, että paikallistasolla on alettu suhtautua kriittisesti vapaehtoistoiminnan vastuualueen jatkuvaan laajentamiseen. Jos omaehtoinen kehittäminen alkaa muistuttaa työelämää, se koetaan liian kuormittavaksi, eikä siihen haluta enää osallistua. Kolmannen sektorin rajat ovat tulossa vastaan.

Vaikka Kumpulaisen ja Moisioin tutkimuskohteina ovat aktiiviset kylät ja menestyvien alueiden tuottaminen, ovat molempien johtopäätökset varsin pessimistisiä. Uusliberaali politiikka ja kehittämisajattelu tuottavat vääjäämättä eriarvoisuutta eri alueiden ja väestöryhmien välille. Terävästä ja kriittisestä analyysistä huolimatta kummassakaan väitöskirjassa ei uusliberaalille kehitykselle etsitä vastavoimaa tai esitetä vaihtoehtoja. Kirjat lisäävät ymmärrystä siitä, miten meidät on saatu mukaan nykyiseen kilpailuhysteriaan, joka ei vastaa kovinkaan monen todellisia arvoja. Lukijan mietittäväksi jää, miten omassa toiminnassaan voi tästä irtautua ja päästä toteuttamaan paremmin itse tärkeinä pitämiään tavoitteita.

Kirja-arvio on julkaistu 8.2.2013 *Kansan Uutisten Viikkolehdessä*, julkaistaan KU:n luvalla